

Katarzyna Miłek

Gnieźnieńska Szkoła Wyższa Milenium w Gnieźnie

ROLA MUZYKI W SPOŁECZEŃSTWIE, JEJ ASPEKTY SOCJOLOGICZNE I PSYCHOLOGICZNE

Podjęmowane w literaturze nauk psychologicznych, pedagogicznych, socjologicznych próby zdefiniowania muzyki skłaniają do wniosku, że muzyka jest jedną z najsubtelniejszych wartości, jakie człowiek próbował opisać i z jakimi ma do czynienia. Muzyka nieodłącznie towarzyszy człowiekowi od zamierzchłych czasów, wpisując się w tradycję uroczystego podkreślania niecodziennych wydarzeń, a także w sferę życia codziennego. Mędracy poszukiwali w muzyce pryncypalnych wartości boskich, wychowawczych, uzdrawiających, przypisując jej cechy doskonałości, które uszlachetniają i dostarczają wielu wyjątkowych cnót¹. W każdej kulturze muzyka towarzyszyła i towarzyszy człowiekowi, oddziałuje na niego swymi naturalnymi dźwiękami, jest tłem jego działania i tworzenia².

SPOŁECZNE ASPEKTY MUZYKI

Od wielu stuleci muzyka włączona była w sferę edukacji dzieci i młodzieży z racji jej wielorakich walorów i potrzeb społeczeństwa. Dwudziesty wiek przyniósł rozkwit badań nad znaczeniem muzyki w życiu człowieka. Sprzyjał temu również rozwój obywatelskich koncepcji wychowawczych, których celem jest wychowanie pokolenia ludzi o rozwiniętej indywidualności, ludzi pomysłowych, o szerokich potrzebach kulturalnych, z fantazją i pozytywnymi cechami determinującymi nawiązywanie kontaktów społecznych.

A. Silbermann opisał muzykę jako zjawisko społeczne będące formą działania oraz komunikowania się ludzi. W tym akcie komunikacji bierze udział kompozytor, interpretator oraz słuchacz. Oczywiście podejście takie

---

¹ W.E. Sacher, *Pedagogika muzyki. Teoretyczne podstawy powszechnego kształcenia muzycznego*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2012, s. 17-20.

² B. Jabłońska, *Socjologia muzyki*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2014, s. 18.

zakłada, że muzyka jest aktem tworzenia dla odbiorcy, a nie samemu sobie, aby zaspokoić akt kreacji³. B. Jabłońska akcentuje społeczny charakter muzyki. Muzyka jest bowiem elementem kultury, ujmuje, przekazuje, pomaga interpretować wartości, treści, znaczenia. Muzyka uaktywnia interakcje społeczne, nadając charakter komunikowaniu się ludzi. Wokół muzyki społeczeństwo wypracowuje zasady i normy, wzory działania związane z tworzeniem, odbiorem, przekazem, odtwarzaniem muzyki. Jest ona determinowana zmianami społecznymi i kulturowymi. Społeczny charakter muzyki pozwala wyodrębnić funkcje, jakie odgrywa ona w społeczeństwie, mianowicie funkcję komunikacyjną, tożsamościową, integracyjną, użytkową, ludyczną, ekonomiczną, polityczną⁴.

Muzyka stanowi nośnik znaczeń, treści, wartości estetycznych, które w określony sposób są interpretowane w konkretnych realiach społeczno-kulturowych. A. Kłoskowska określa muzykę jako efekt ludzkiej działalności o znaczeniu nadanym w procesie symbolizowania⁵. Muzyka jest dziedziną możliwą do zinterpretowania w każdym miejscu, niezależnie od kultury i czasu, poziomu rozwoju społeczeństwa. Z drugiej strony cecha uniwersalności wiąże się ze znaczeniem muzyki dla społeczeństwa, w którym jest tworzona, stanowi bowiem o jego normach, wartościach, zwyczajach, pamięci społeczno-muzycznej. Ma ona określone znaczenie dla twórcy, jest jednocześnie aktem odbieranym przez słuchacza, stając się przez to aktem komunikowania się o nadanej funkcji estetycznej. W akcie tym objawia się zatem co najmniej kilka znaczeń muzyki⁶. Poszukiwanie w dyskursie definicji muzyki sprowadza się do określenia jej charakteru i roli w życiu społeczeństwa i jednostki. Istnieje zgodność co do społecznego charakteru muzyki, ponieważ jej wartość powstaje w procesie tworzenia kontekstu społecznego dzieła⁷.

S. Ossowski określił muzykę jako więziotwórczy przejaw ludzkiej działalności, umożliwiający porozumienie pomiędzy twórcą, nadawcą, a odbiorcą. Z racji tego o muzyce można mówić jako o interakcji społecznej, źródle kreowania harmonii, współzycia, więzi emocjonalnych⁸. Istnieją

---

³ A. Silbermann [za:] B. Jabłońska, *O społecznym charakterze muzyki*, *Szkic socjologiczny*, „Pogranicze. Studia społeczne” 2018, nr 34, s. 114.

⁴ B. Jabłońska, *O społecznym...*, s. 114–115.

⁵ A. Kłoskowska, *Społeczne ramy kultury. Monografia socjologiczna*, Państwowe Wydawnictwa Naukowe, Warszawa 1972, s. 20.

⁶ M. Flis, W. Klimczyk, *Brzmienia kultury. Wyobraźnia muzyczna w naukach o kulturze*, „Kultura Współczesna” 2017, nr 3(96), s. 136.

⁷ *Ibidem*, s. 137.

⁸ S. Ossowski, *U podstaw estetyki*, Państwowe Wydawnictwa Naukowe, Warszawa 1966, s. 346.

wypracowane społecznie normy zachowania się w sytuacjach związanych z muzyką, co wskazuje na jej funkcje socjalizacyjne.

Muzyka uczestniczy w tworzeniu struktury społecznej. Odnosi się to do poziomu rozumienia i dostrzegania muzyki, jej dostępności i odbioru przez różne warstwy społeczne. Przed rewolucją cyfrową słuchanie muzyki było zarezerwowane dla elity finansowej na koncertach i ważnych wydarzeniach muzycznych. Obecnie każdy ma możliwość słuchania muzyki z uwagi na dostęp cyfrowy do dzieł, ale nadal jest to czynnik ujawniający dysproporcje społeczne ze względu na wypracowane preferencje określonych warstw społecznych w zakresie percepcji muzyki⁹.

Muzyka jest dziełem kultury społecznej, w związku z czym stanowi relację komunikowania się. Podczas komunikowania się zachodzą interakcje społeczne, wobec czego K. Pietras dostrzega w muzyce potencjał ich kreowania. Muzyczne dzieło jest ośrodkiem więzów i stosunków społecznych pomiędzy odbiorcą a twórcą, a także pomiędzy odbiorcami tworzącymi subkulturę słuchaczy o określonej tożsamości społeczno-muzycznej¹⁰. Muzyka zatem oddziałuje na pojedynczych ludzi, ale tworzy wspólnotę poprzez swoją funkcję integracyjną, wpływa na odbiór uczuciowy, kreuje poczucie wspólnoty, jedności pod względem historycznym, geograficznym, psychologicznym, społecznym, kulturowym¹¹.

Każdy utwór muzyczny podlega określonym zasadom i regułom muzycznym, bez których nie stanowiłyby integralnej całości, tylko był zlepkiem przypadkowo dobranych dźwięków. Wypracowane metodycznie układy dźwięków, interwałów, stanowią kompozycję podległą regułom muzycznym. Zasady muzyczne nie są jedynymi wytycznymi pozwalającymi spełnić warunek przekazu społecznego dzieła muzycznego. Istnieją też reguły dotyczące sytuacji słuchania utworu, stanowiące społeczny kontekst muzyki. Zależne jest to od gatunku, przeznaczenia, miejsca słuchanego utworu. Zasady społeczne odbioru muzyki stanowią swoiste medium porozumiewania się ludzi, przekraczania granic i barier społecznych.

B. Jabłońska określa wiele innych funkcji muzyki spełniających społeczne potrzeby. Muzyka jest używana w celach politycznych dla pozyskiwania elektoratu. W reklamach wykorzystuje się jej funkcję perswazyjną, marketingową czy mobilizacyjną, a tuż za nią stoi spełnianie zadań eko-

---

⁹ E. Koffin, *Muzyka wokół nas. Studium przeobrażeń recepcji muzyki w dobie elektronicznych środków jej przekazywania*, Wrocław 2012, s. 74–75.

¹⁰ K. Pietras, *Odbiorca oddziałuje na wykonawcę* [w:] *Psychologia muzyki. Między wykonawcą a odbiorcą*, red. J. Kaleńska-Rodzaj, R. Lawendowski, Gdańsk 2015, s. 41.

¹¹ S. Ossowski, *op. cit.*, s. 345.

nomicznych. Funkcja religijna muzyki zauważalna jest w rytuale każdej religii. Niewątpliwie muzyka ma też funkcję edukacyjną poprzez wpływ na kształtowanie osobowości pokoleń oraz społeczeństw. Zaspokajanie potrzeb emocjonalnych i relaksacyjnych przez muzykę ujawnia jej funkcję rozrywkową, relaksacyjną¹².

ZASTOSOWANIE MUZYKI

Wpływy muzyki w obszarze egzystencji społecznej nie pozostają bez znaczenia dla jednostki. Muzyka ułatwia uczenie się, komunikowanie, uzewnętrzanie uczuć i potrzeb. Służy koncentracji fizycznej, emocjonalnej, poznawczej, pozwala na mobilizację potencjału człowieka, w związku z czym sprzyja polepszaniu jakości życia. Dzięki tym właściwościom znajduje zastosowanie w leczeniu zaburzeń somatycznych i schorzeń psychicznych¹³. Muzykoterapia bazuje na wartościach estetycznych dzieła muzycznego. Jest to forma leczenia poprzez uruchomienie odpowiednio zaprojektowanego procesu wykorzystującego muzykę. Forma ta wspomaga uczenie się pacjentów, ułatwia im komunikację, pomaga w osiągnięciu integracji intrapersonalnej i interpersonalnej¹⁴. Stan zdrowia człowieka jest ściśle uzależniony od jego stanu psychicznego, a muzyka łagodzi stany napięcia uczuciowego i nadaktywność systemu nerwowego¹⁵.

Ze względu na łatwość w odbiorze i podatność pacjentów na świat dźwięków muzyka ma szerokie zastosowanie w terapii i dorosłych, i dzieci, a nawet pacjentów z uszkodzeniami mózgu. Leczeniem muzyką obejmuje się pacjentów w każdym wieku. Wyjątkowa siła oddziaływania muzyki na sferę emocjonalną wykorzystywana jest w kształtowaniu postaw i nastawień. Język, jakim posługuje się muzyka, pozwala na swobodę w interpretacji, wyrażaniu swoich stanów uczuciowych. Utwory muzyczne niosą ze sobą ładunek emocjonalny, dzięki czemu stanowią pomost komunikacyjny dla pacjenta¹⁶. Ze względu na umożliwienie niewerbalne-

---

¹² B. Jabłońska, *O społecznym...*, s. 126.

¹³ A. Janicki, *Muzyka w leczeniu psychiatrycznym*, „Zeszyty Naukowe PWSM we Wrocławiu” 1983, nr 34, s. 8-9.

¹⁴ W. Strzelecki, *Terapeutyczne zastosowanie muzyki* [w:] *Psychologia w naukach medycznych*, red. M. Cybulski, W. Strzelecki, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, Poznań 2010, s. 105.

¹⁵ J. Wierszyłowski, *Psychologia muzyki*, Państwowe Wydawnictwa Naukowe, Warszawa 1981, s. 266.

¹⁶ T. Natanson, *Programowanie muzyki terapeutycznej. Zarys podstaw teoretycznych*, Wydawnictwo Akademii Muzycznej, Wrocław 1990, s. 115-116.

go kontaktu muzyka znajduje zastosowanie w terapii dzieci autystycznych, dzieci z uszkodzeniami mózgu, niewidomych, sparaliżowanych, z porażeniami, z dysfunkcjami mowy. To nieoceniona wartość muzyki ze względu na możliwość ominięcia farmakologii. Wysokie preferencje muzyczne przejawiają dzieci z upośledzeniami głębokimi, co pozwala na budowanie kontaktu z nimi¹⁷.

PSYCHOLOGICZNE ASPEKTY MUZYKI

Rola muzyki wykorzystywanej w muzykoterapii sprowadza się nie tylko do leczenia. Ma ona szerokie zastosowanie w edukacji w zakresie pedagogiki przedszkolnej, wczesnoszkolnej, specjalnej, opiekuńczej. Aktywne słuchanie muzyki rozwija zdolności artystyczne, wzmacnia społeczny potencjał jednostki, uaktywnia potencjał twórczy, dostarcza bogatych przeżyć i doświadczeń jednostkowych i społecznych, uwrażliwia na piękno, wpływa na funkcjonowanie społeczne. Edukacyjna rola muzyki stwarza też możliwości usprawniania wszystkich zmysłów, percepcji poznawczej, wyciszania niepożądanych zachowań destrukcyjnych, agresywnych, nadpobudliwych. Wzmacnia również autopercepcję, samoocenę, a więc muzyka wpływa na budowanie tożsamości i postaw. Muzyka stanowi też medium rozpoznawania stanów emocjonalnych pacjentów. Sam wybór instrumentu obrazuje potrzeby i nagromadzenia napięć, symbolizuje problemy pacjenta. Muzyka odgrywa więc rolę diagnozującą oraz pozwala na wyrażanie siebie w niekonwencjonalny sposób¹⁸.

A. Górniok-Naglik wartości wychowawczych muzyki upatruje w kształtowaniu umiejętności słuchania, rozumienia siebie, nauce obyczajów, doskonaleniu kultury muzycznej oraz smaku muzycznego. Muzyka wpływa na rozwój zainteresowań, budzenie sympatii do innych ludzi, wspomaga rozwijanie więzi grupowych, samodzielności, pamięci, motywacji do wypowiedzania się, do aktywności, do pracy. Autorka podkreśla również wpływ muzyki na budowanie indywidualności, kształtowanie pozytywnych cech charakteru, na wszechstronny rozwój osobowości, która przejawia się w samodzielności działania i w podejmowanych inicjatywach¹⁹.

---

¹⁷ W. Strzelecki, *op. cit.*, s. 115.

¹⁸ *Ibidem*, s. 116.

¹⁹ A. Górniok-Naglik, *Muzyka a rozwój małego dziecka* [w:] *Dziecko w świecie muzyki*, red. B. Dymara, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2000, s. 64–66.

W dyskursie na temat roli muzyki w życiu człowieka pojawiają się wątki dotyczące wartości, jakie niesie ze sobą edukacja muzyczna. H. Balińska uważa, że aktywność muzyczna i kształtowanie percepcji muzycznej mają wpływ na rozwój poznawczych struktur mózgowych. Dzieci i młodzież uczą się na lekcjach muzyki szybkości reagowania, spostrzegania, pamięci, wyobrażeń. Rozwijają umiejętność analizy i syntezy myślowej oraz myślenie dywergencyjne. Autorka podkreśla również znaczenie muzyki w rozwoju fizycznym i emocjonalnym dziecka oraz w zrównoważonym rozwoju psychicznym²⁰.

A. Nogaj doceniła edukację muzyczną dziecka jako sprzyjającą uwrażliwieniu na muzykę podczas budowania pozamuzycznych kompetencji. Jej zdaniem edukacja muzyczna przyczynia się do zapewnienia dziecku wszechstronnego rozwoju, poszerzenia zdolności technicznych, słuchowych, kształtowania cech osobowości, odporności psychicznej, budowania realistycznej samooceny. W zajęciach z edukacji muzycznej dostrzega potencjał poszerzania kompetencji społecznych dziecka, stabilizacji tożsamości, określania kompetencji społecznych, poznawania standardów zachowania, kształtowania poczucia własnej wartości²¹.

M. Żylińska podjęła się analizy badań nad fizjologią mózgu człowieka, który zdecydowanie lepiej rozwija się i działa efektywniej, jeśli poddany jest edukacji muzycznej, w ramach której uczeń ma możliwość śpiewu, tańca, rytmizowania, gry na instrumencie. Nie musi być to edukacja w szkole artystycznej, aby widoczne były skuteczne zmiany w mózgu. Każda muzyka i aktywność z nią związana działa odstresowująco, łagodzi napięcia somatyczne i psychiczne człowieka, powodując wydzielanie substancji odpowiedzialnych za dobre samopoczucie, właściwe nastawienie do ludzi i życia, motywację do podejmowania działań w społeczeństwie i integrowania się z nim²². Muzyka ma bezpośredni wpływ na poziom rozwoju mózgu i jakość jego funkcjonowania bez względu na uzdolnienia muzyczne i preferencje człowieka. Aktywność polegająca na stałym kontakcie z muzyką wspiera rozwój każdego człowieka²³.

Muzyka jest dziedziną najsilniej oddziałującą na psychofizyczną sferę człowieka. Badania donoszą, że ma ona wpływ na somatyczne

---

²⁰ H. Balińska, *Moje dziecko – dobry uczeń*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1984, s. 121–124.

²¹ A. Nogaj, *Psychologiczny portret małego muzyka*, Wydawnictwo CENSA, Warszawa 2013, s. 45–46.

²² M. Żylińska, *Muzyka w mózgu*, Wydawnictwo CENSA, Warszawa 2013, s. 25–26.

²³ *Ibidem*, s. 28.

funkcjonowanie ciała ludzkiego, stymuluje metabolizm, wpływa na regulację oddechu, wzmacnia percepcję, napięcie mięśni, wpływa na ciśnienie oraz krążenie krwi, na energię mięśni, obniżając próg dla bodźców czuciowych²⁴. Stwierdzono również aktywizację półkul mózgowych podczas słuchania i tworzenia muzyki. Stymulacja muzyczna rozwija procesy poznawcze człowieka, przekładając się na zmiany w neurofizjologicznym funkcjonowaniu mózgu, wpływając na uelastycznienie wybranych jego funkcji. Nie bez znaczenia pozostaje wpływ muzyki na nastrój i stan emocjonalny słuchacza. Muzyka usprawnia pamięć, a więc również przyspiesza uczenie się, utrwalanie przyswajanych treści, aktywizuje myślenie, wyobrażenia i doznania kinestetyczne²⁵.

Niewątpliwie muzyka oddziałuje najsilniej na sferę doznań artystycznych, ale nie pozostaje też bez wpływu na czynności somatyczne oraz psychiczne człowieka. Człowiek, wykonując zadania poznawcze, często wspomaga się słuchaniem muzyki. Dzieci i młodzież wyznają, że słuchają muzyki podczas uczenia się. Wykorzystują ją również jako tło do wykonywania różnorodnych prac domowych. Udowodniono, że kontekst muzyczny ułatwia zapamiętywanie, a odtwarzanie treści pamięciowych jest skuteczniejsze, jeśli ten sam motyw muzyczny pojawia się w trakcie czynności zapamiętywania i odtwarzania. Odkryto również skuteczność oddziaływania muzyki na wzrost skupienia uwagi. Ze wszystkich sztuk pięknych przejawiających się w naszej kulturze aktywność muzyczna ma wyjątkową własność społecznego charakteru. Niezależnie od bogactwa form, w jakich przejawia się w aktywności człowieka, wytwarza aurę pogodną, radosną, pozytywnie odbieraną przez ludzi, niezależnie od wieku, statusu, zainteresowań. Stanowi katalizator kontaktów i relacji społecznych, poprzez co zaspokaja jedną z najważniejszych potrzeb człowieka, jaką jest potrzeba przynależności społecznej i poczucia bezpieczeństwa.

BIBLIOGRAFIA

- Balińska Hanna, *Moje dziecko – dobry uczeń*, Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1984.
- Czerniawska Ewa, *Muzyka jako kontekst zadania pamięciowego*, „Forum Psychologiczne” 2000, T. 5, nr 2.

---

²⁴ A. Smith, *Umysł*, Państwowy Zakład Wydawnictw Literackich, Warszawa 1989, s. 164.

²⁵ E. Czerniawska, *Muzyka jako kontekst zadania pamięciowego*, „Forum Psychologiczne” 2000, T. 5, nr 2, s. 94–95.

- Flis Maria, Klimczyk Wojciech, *Brzmienia kultury. Wyobrażenia muzyczna w naukach o kulturze*, „Kultura Współczesna” 2017, nr 3(96).
- Górniok-Naglik Alina, *Muzyka a rozwój małego dziecka* [w:] *Dziecko w świecie muzyki*, red. Bronisława Dymara, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2000.
- Jabłońska Barbara, *O społecznym charakterze muzyki, Szkic socjologiczny*, „Pogranicze. Studia społeczne” 2018, nr 34.
- Jabłońska Barbara, *Socjologia muzyki*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2014.
- Janicki Andrzej, *Muzyka w lecznictwie psychiatrycznym*, „Zeszyty Naukowe PWSM we Wrocławiu” 1983, nr 34.
- Kłoskowska Antonina, *Spoleczne ramy kultury. Monografia socjologiczna*, Państwowe Wydawnictwa Naukowe, Warszawa 1972.
- Koffin Ewa, *Muzyka wokół nas. Studium przeobrażeń recepcji muzyki w dobie elektronicznych środków jej przekazywania*, Wrocław 2012.
- Natanson Tadeusz, *Programowanie muzyki terapeutycznej. Zarys podstaw teoretycznych*, Wydawnictwo Akademii Muzycznej, Wrocław 1990.
- Nogaj Anna, *Psychologiczny portret małego muzyka*, Wydawnictwo CENSA, Warszawa 2013.
- Ossowski Stanisław, *U podstaw estetyki*, Państwowe Wydawnictwa Naukowe, Warszawa 1966.
- Pietras Karolina, *Odbiorca oddziałuje na wykonawcę* [w:] *Psychologia muzyki. Między wykonawcą a odbiorcą*, red. Julia Kalerńska-Rodzaj, Rafał Lawendowski, Gdańsk 2015.
- Sacher Wiesława, *Pedagogika muzyki. Teoretyczne podstawy powszechnego kształcenia muzycznego*, Wydawnictwo Impuls, Kraków 2012.
- Smith Anthony, *Umysł*, Państwowy Zakład Wydawnictw Literackich, Warszawa 1989.
- Strzelecki Wojciech, *Terapeutyczne zastosowanie muzyki* [w:] *Psychologia w naukach medycznych*, red. Marcin Cybulski, Wojciech Strzelecki, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego, Poznań 2010.
- Wierszyłowski Jan, *Psychologia muzyki*, Państwowe Wydawnictwa Naukowe, Warszawa 1981.
- Żylińska Marzena, *Muzyka w mózgu*, Wydawnictwo CENSA, Warszawa 2013.

The Role of Music in Society, its Sociological and Psychological Aspects

Abstract

Music is a universal good for every person and for every society. The article focuses on the search and analysis of the role of music for society and a human being as a social being. Through contact with music, each individual develops positive qualities, cognitive properties, brain functions, builds his own identity and enriches his personality. Each musical activity generates communication and educational situations. Music also plays its role in treatment, finding applications in diagnostics and therapy. The aim of the article is to present the sociological and psychological aspects of music.

Keywords: music, social character of music, psychological aspect of music, communicative, relaxing, socializing, educational and therapeutic functions